

BOEKBESPREKING

Willaert, Jade, Dries Bosschaert, Annemie Dillen en Nenad Polgar, red. 2026. *Prismatisch geloven. Op het kruispunt van lgbtq+, Kerk en samenleving*

Otheo Books, 256 pp.

Bram Schreurs*

Al vele jaren vormt lgbtq+ één van de spanningspunten tussen de Rooms-Katholieke Kerk en hedendaags Europese contexten. Onderzoekers van de faculteit Theologie en Religiewetenschappen van de KU Leuven hebben een boek met negen bijdragen gevuld over precies dit thema: ‘op het kruispunt van lgbtq+, Kerk en samenleving’. Het boek wil een divers lezerspubliek bereiken. Met name stafmedewerkers en vrijwilligers van zowel lgbtq+-organisaties als religieuze organisaties, mensen met een kerkelijke betrokkenheid, academici en studenten worden aangeduid als doelgroepen. De auteurs hekelen hoe ‘lgbtq+ en Kerk dikwijls tegen elkaar worden uitgespeeld’ terwijl de perspectieven van lgbtq+-personen tegenover de Kerk en die van kerkelijk geëngageerden tegenover het thema lgbtq+ zeer verscheiden zijn. Doel van dit boek is daarom de verscheidenheid aan perspectieven bloot te leggen wanneer het aankomt op de relatie tussen Kerk en de lgbtq+-gemeenschap.

Na de inleidende bijdrage die de Vlaamse en rooms-katholieke context over lgbtq+ schetst, opent *Prismatisch geloven* sterk met een bijdrage van Jade Willaert. Willaert illustreert hoe de Vlaamse Kerk, zowel op particulier als op institutioneel niveau, geprobeerd heeft pastorale oplossingen te vinden voor de vaak pijnlijke analyses van het leergezag over lgbtq+-gelovigen. Wat dat laatste betreft, stipt Willaert aan dat de *Catechismus van de Katholieke Kerk* homoseksuele handelingen en neigingen ‘intrinsiek ongeordend’ noemt en dat volgens *Dignitas Infinita* (2024) geslachtsveranderende operaties de unieke waardigheid van de persoon bedreigen. In de Vlaamse context worden deze harde standpunten verzacht door lokale pastorale praktijken zoals het

* KU Leuven.

zegenen van homokoppels. Echter, stelt Willaert, vermijdt deze pastorale aanpak vaak de fundamentele theologische discussie. Bijgevolg schuilt in de pastorale openheid voor lgbtq+-personen in Vlaanderen een tweesnijdend zwaard. Aan de ene kant lijkt de pastorale benadering wel degelijk een openheid en inclusiviteit tegenover lgbtq+ in Vlaanderen teweeg te brengen. Anderzijds blijft de spanning met Rome onopgelost, kan de pastorale benadering als hypocriet aanvoelen en kan men (en Willaert meent foutief) het idee hebben inmiddels wel genoeg gedaan te hebben voor lgbtq+-gelovigen in de Kerk. Vervolgens komen Leuvense docenten theologische ethiek aan het woord om te duiden hoe Vlaamse academische theologische ethiek zich verhoudt tot de theologische ethiek van het rooms-katholieke leergezag. Ze verduidelijken dat waar het leergezag een klassiek natuurwetsdenken aanhangt met een grote nadruk op handelingen, zij als ethici eerder in de personalistische traditie staan, die aandacht heeft voor de context en de intentie van een handeling en het effect ervan op de gehele menselijke persoon.

Het boek gaat verder met bijdragen van Giorgio Maria Millesimi en Matt James Whiffen, die de intersectie van lgbtq+ en Kerk bespreken in respectievelijk de Italiaanse en Kroatische context. Millesimi verkent hoe Italiaanse lgbtq+-katholieken zich tussen 2000 en 2025 in de Kerk hebben gepositioneerd en hoe ze, door zichzelf een profetische rol toe te kennen, voortdurend blijven strijden om hun katholieke en lgbtq+-identiteit te verenigen. Het is net door de unieke positie van lgbtq+-katholieken aan de periferie van de Kerk, dat zij een helderdere kijk menen te hebben op verdoken vormen van onrecht binnen de Kerk. Ze beleven het als een profetische roeping om vervolgens dat onrecht te benoemen en aan te kaarten. Whiffen ontleedt daarentegen met precisie de identiteitsdynamieken van het behoren tot een Europese, lgbtq+ en katholieke familie die eigen zijn aan de Kroatische context. Nikolaas Cassidy-Deketelaere geeft vervolgens een krachtige en gelaagde inleiding op het begrip 'queer'. Hij toont aan hoe 'queer' niet slechts een identiteit of een louter afwijken van de norm is. Het kan daarenboven ook een utopische ziens- en zijnswijze zijn; een houding die nieuwe, en misschien meer vervullende, levensinvullingen mogelijk maakt.

Daarna biedt Bernard de Cock (o.p.) een reflectie op de mens als samenspel van fysieke identiteiten (lichamelijke en psychosociale gegevens) en geconstrueerde identiteiten (de culturele interpretaties van fysieke identiteiten). Deze identiteiten zijn volgens De Cock steeds met elkaar verweven, waardoor voor hem zowel het essentialistische identiteitsdiscours van het Vaticaan alsook het constructivisme gecorrigeerd horen te worden. Het is in andere woorden voor De Cock onhoudbaar om net zoals het Vaticaan te stellen dat elke mens een mannelijke of vrouwelijke natuur heeft die uit het lichaam af te lezen valt, en die vervolgens ook de genderidentiteit van de persoon hoort te bepalen. Anderzijds verplichten onze fysieke identiteiten ons om te erkennen dat we niet alles aan onze identiteit

zelf in de hand hebben. Veel van wat ons kenmerkt als persoon (zoals familie, nationaliteit en sociale klasse) hebben we immers niet gekozen. Hans van Crombrugge volgt op met een historisch overzicht van pedagogische visies op homoseksualiteit en hoe ermee werd omgegaan. De nadruk ligt op de katholieke traditie van de negentiende eeuw tot de tweede helft van de twintigste eeuw. Dit overzicht leert dat er een voortdurend spanningsveld leefde tussen een ideaal van platonische liefde en het gevaar dat deze kan omslaan in seksuele handelingen. Een tweede spanning die leefde, is die tussen een homoseksuele geaardheid als perversie en als natuurlijke affiniteit voor het celibaat en het priesterschap. Van Crombrugge stipt uiteindelijk ook de rol van geestelijke begeleiders en biechtvaders aan in het bewaren van 'de onschuld' van de jongens onder hun supervisie.

Nenad Polgar sluit het boek af met een analyse van hoe het rooms-katholieke leergezag normatieve visies vormgeeft door middel van culturele beïnvloeding, eerder dan door rationele argumenten. Katholieken (in Vlaanderen) liggen volgens Polgar niet meer wakker van het leergezag. Polgar meent dat het leergezag dit zelf ook inziet. Daarom opteert het leergezag om zich niet langer toe te spitsen op het beargumenteren van hun moreel kader, maar probeert het eerder in te spelen op de identiteitsvorming die plaatsvindt in de huidige 'culture wars'. Het is volgens hem namelijk de identiteit die men zichzelf aanmeet die zal bepalen hoe men zich ethisch positioneert en niet andersom. In essentie stelt Polgar dus dat de morele leer van de Kerk niet het resultaat is van een zoektocht naar waarheid, maar dat het een narratief is dat bedoeld is om zichzelf in stand te houden door middel van identiteitspolitiek. Hoewel het een interessante denkpiste is, kan Polgar deze claim moeilijk hard maken. We zullen volgens Polgar dus meer empirisch onderzoek naar identiteitsvorming van gelovigen moeten doen om te kunnen begrijpen hoe die vervolgens de katholieke leer beïnvloedt.

Een van de sterktes van het boek als geheel ligt in zijn actualiteit. Het merendeel van de bijdragen komt voort uit recent onderzoek. Daarnaast is ook de diversiteit een meerwaarde. De inleidende bijdrage en die van Van Crombrugge bieden voer voor de historicus. Polgar, Cassidy-Deketelaere, en De Cock openen filosofische perspectieven op de ontwikkeling van normatieve visies op lgbtq+, wat het betekent om queer te zijn en hoe een samenspel van identiteiten ons vorm geeft. Millesimi en Whiffen zoomen doorheen hun eerder sociologisch lens even uit op lgbtq+, Kerk en samenleving, en tonen in hun beschrijvingen van Italië en Kroatië aan hoe bijzonder de verschillende contexten zijn op het vlak van religie en samenleving. Doorheen een combinatie van methodes legt Willaert een van de cruciale pijnpunten in de relatie tussen de katholieke traditie en lgbtq+-gelovigen in België bloot. De Leuvense moraaltheologen duiden ten slotte nog even hoe katholieke theologie niet simpelweg de apologetiek voor het leergezag is. Zowel de historicus, de filosoof als de theoloog-ethicus zullen in *Prismatisch geloven* waardevolle bijdragen vinden.

Daarnaast is het boek voor een breed publiek geschreven. De auteurs nemen de tijd om hun belangrijkste begrippen uit te leggen aan de lezer. Desondanks kunnen de meer academische bijdragen van Cassidy-Deketelaere en Polgar bij momenten moeilijker te volgen zijn voor lezers zonder enige achtergrond in respectievelijk fenomenologie en moraaltheologie. Naast de positieve bemerkingen kunnen er ook enkele kanttekeningen bij het boek geplaatst worden met betrekking tot wat het boek zelf hoopt te bereiken. Allereerst wenst het boek de veelzijdigheid te vatten van de relatie tussen lgbtq+ en Kerk. Echter, elk van de bijdragen bekijkt het thema vanuit een lens die lgbtq+-zijn en katholiek-zijn verenigbaar acht. Stemmen vanuit de andere kant van het spectrum, zoals stemmen die wel op een natuurwetsdenken steunen, blijven afwezig. Een tweede punt betreft de stemmen aanwezig in dit boek: van de negen bijdragen zijn er zes van de hand van mannen, twee van mannen en vrouwen, en slechts eenmaal houdt een vrouw alleen de pen vast. Aangezien de auteurs zelf aanstippen dat de 'meeste literatuur vanuit het perspectief van mannen geschreven' is, lijkt dit een gemiste kans om zelf meer vrouwelijke stemmen te betrekken, zeker gezien de bijzonder grote rol die vrouwen spelen op het raakpunt van religie en samenleving in de catechese, het pastorale werk, het godsdienst-onderwijs, enzovoorts.

Prismatisch geloven wil, zoals gezegd, de verscheidenheid aan stemmen laten horen. Dat doet het, ondanks het ontbreken van voornoemde stemmen, wonderwel. De diversiteit aan perspectieven die het boek kenmerkt, zorgt er echter ook voor dat het boek gebricoleerd kan overkomen. Hoewel het boek het kruispunt van lgbtq+, Kerk en samenleving wil belichten, behandelen drie van de bijdragen een van deze drie polen niet. Dat bemoeilijkt wederom het vinden van de samenhang in het boek. Ook de combinatie van bijdragen die zich toespitsen op de Vlaamse, Kroatische en Italiaanse contexten, hoewel verrijkend, doen het boek soms wat onsamenhangend aanvoelen. Desondanks zit er achter al die diversiteit wel een verbindende lijn. Zo heeft Cassidy-Deketelaeres seculier-filosofische conclusie dat het begrip 'queer' ons open kan stellen tot een utopische toekomstvisie, ook betekenis voor de theologie en de samenleving. Het boek legt deze verbanden evenwel niet altijd zelf. Het is dus aan de lezer om dergelijke associaties te maken. Een kleine inleiding of conclusie die het verband tussen de bijdragen en het overkoepelende thema legt, was een welgekomen toevoeging geweest. In conclusie is *Prismatisch geloven* een brandend actueel boek dat diverse en toegankelijke bijdragen over lgbtq+, Kerk en samenleving bundelt. Het boek kan een meerwaarde betekenen voor bachelorstudenten in de theologie, de religiewetenschappen en pastores, alsook voor historici en sociologen met een interesse in de relatie tussen lgbtq+ en kerkelijke identiteiten. Daarnaast bevat het ook simpelweg interessante analyses van de relatie tussen Kerk en lgbtq+ in Vlaanderen die iedereen in lgbtq+-organisaties en in het kerkelijke veld aangaan.